

Verzonden: donderdag 2 maart 2023

Aan: Kunsten '92 | Info <info@kunsten92.n

Onderwerp: Aan Statenleden: INPUT CULTUUR | ERFGOED VOOR DE COALITIEAKKOORDEN PS

Geachte (aankomende) leden van de Provinciale Staten,

Over twee weken kiest Nederland de leden van de Provinciale Staten. Daarna starten de onderhandelingen en worden uiteindelijk de coalitieakkoorden gesloten. Vanuit de culturele en creatieve sector en vanuit het erfgoedveld geven wij u, de provincies, hierbij graag mee op welke manier onze sector kan bijdragen aan de grote opgaven van dit moment. Neem onze punten mee in de akkoorden voor de komende jaren en in de overdrachtsdossiers!

Van onze provincies wordt steeds meer verwacht. Duurzame ruimtelijke ontwikkeling, een veilige en schone leefomgeving, een vitaal platteland, natuurbeheer, goede regionale bereikbaarheid en een florierende regionale economie zijn grote opgaven voor elke provincie. De roep om een goede voorouder te zijn wordt steeds luider. Brede welvaart is een zwaarwegend uitgangspunt voor beleid. De aanpak van deze grote transities vraagt om een integrale visie en politieke moed. Voor de omslag die de maatschappij moet doormaken is draagvlak van de samenleving nodig.

CULTURELE EN CREATIEVE SECTOR

De culturele en creatieve sector speelt daarbij een belangrijke rol. Ontwerpers en kunstenaars zijn specialisten in verandering. Kunsten '92 ontwikkelde samen met de Federatie Creatieve Industrie een visie met actiepunten: **'Cultuur maakt Nederland, Nederland maakt cultuur!'** (< link), als input voor de coalitieakkoorden. Deze is aan (toekomstige) gedeputeerden en statenleden gestuurd, en aan de ambtenaren op de Provinciehuizen. De visie bouwt voort op de New Creative Deal.

ERFGOED

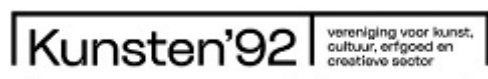
Erfgoed komt in alle opgaven naar voren. Als provincie staat u voor de taak om vorm aan die opgaven te geven. Kunsten '92 en de Federatie Instandhouding Monumenten maakten het pamflet **'Erfgoed als uitgangspunt!'** (< link), waarin u kunt lezen hoe erfgoed en de erfgoedsector kunnen bijdragen aan een oplossing voor deze grote uitdagingen. Het is nu aan de provincies om verder inhoud en vorm te geven aan een sterk erfgoedbeleid! Er is ook een **PDF-versie** (< link), beschikbaar.

Voor nadere toelichting of vragen kunt te allen tijde contact met ons opnemen. Wij wensen u veel succes bij de komende Provinciale Statenverkiezingen.

Hartelijke groet,

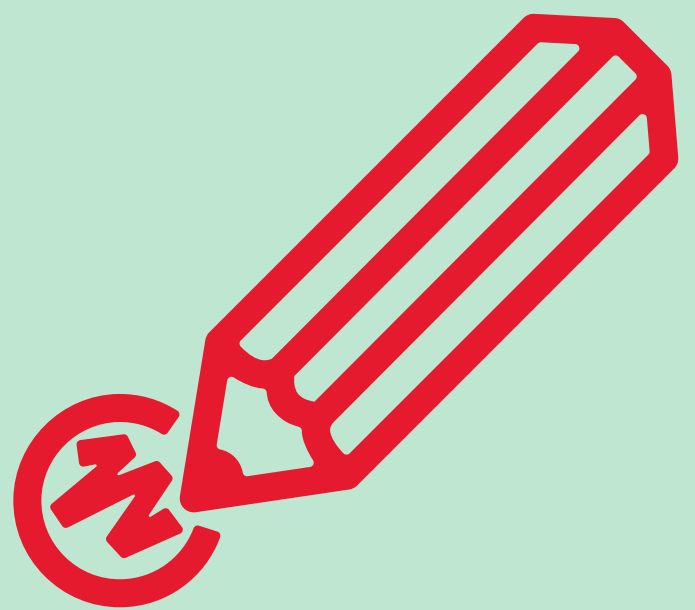
Mede namens de Federatie Creatieve Industrie en het Erfgoedplatform van Kunsten '92,

Algemeen secretaris

Herengracht 62
1015 BP Amsterdam
www.kunsten92.nl

Beste
statenleden,
gedeputeer-
den, politieke
partijen en
cultuur-
liefhebbers,

Provinciale Statenverkiezingen 2023

Cultuur maakt Nederland, Nederland maakt cultuur!

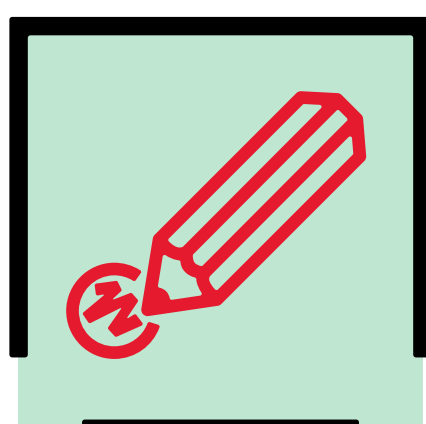
Van onze provincies wordt steeds meer verwacht. Duurzame ruimtelijke ontwikkeling, een veilige en schone leefomgeving, een vitaal platteland, natuurbeheer, goede regionale bereikbaarheid en een florerende regionale economie zijn grote opgaven voor elke provincie. De roep om een goede voorouder te zijn wordt steeds luider. Brede welvaart is een zwaarwegend uitgangspunt voor beleid. De aanpak van deze grote transities vraagt om een integrale visie en politieke moed.

De omslag die de maatschappij op deze onderwerpen moet doormaken moet ook door de samenleving worden begrepen en gedragen. Gedragsaanpassing is noodzakelijk en nieuwe inzichten zijn onontbeerlijk. Bij uitstek het domein waarin de culturele en creatieve sector een belangrijke rol speelt. Ontwerpers en kunstenaars zijn specialisten in verandering en kunnen de toekomst als geen ander verbeelden. Gevraagd en ongevraagd helpen zij complexe vraagstukken ontrafelen maar dragen zij ook bij aan het ontwerpen van oplossingen.

Provinciale Statenverkiezingen 2023

Investeren in de culturele en creatieve sector is investeren in de toekomst. Wij roepen u als provinciaal statenlid of gedeputeerde daarom op:

Ontwikkel een duurzame visie op de culturele én creatieve sector. Betrek deze sector ook in uw provincie bij de grote transitie. En blijf investeren in een bloeiende culturele en creatieve infrastructuur!

Uw provincie ...

Uw provincie ...

Kunst doet niet wat de samenleving vraagt, maar laat ons die van allerlei kanten bekijken, doet een beroep op onze verbeeldingskracht en toont nieuwe vergezichten. Kunst laat ons andere verhalen beleven en ons verplaatsen in de ander. Maakt ons tot zelfdenkende burgers, en draagt bij aan een open, democratische en weerbare samenleving. Kunstenaars van nu maken het erfgoed van de toekomst.

Uw provincie ...

als

aantrekkelijke

en weerbare

regio

... als aantrekkelijke en weerbare regio

Voor een aantrekkelijke leefomgeving, sociale cohesie en ontwikkeling van talent is een sterke lokale en regionale culturele en creatieve infrastructuur – met een goede spreiding van mogelijkheden voor cultuurparticipatie, -educatie, talentontwikkeling, en het benutten van (immaterieel) erfgoed – van groot belang. Breng dit samen met andere overheden tot stand.

Zo'n 40% van de Nederlandse bevolking beoefent op regelmatige basis een kunstvorm. Bijna de helft doet dit in groepsverband, via verenigingen of stichtingen, waar velen zich ook inzetten als vrijwilliger. Het rapport **Revitalisering van de Amateurkunst** geeft weer hoe belangrijk de rol hiervan in onze samenleving daadwerkelijk is. De afgelopen coronajaren hebben geleid tot financiële tekorten en een flinke terugval in het aantal vrijwilligers. Denk bijvoorbeeld aan de carnavalsverenigingen die kampen met een tekort aan bouwers. De energiecrisis levert ook nieuwe uitdagingen op.

... als aantrekkelijke en weerbare regio

Bijvoorbeeld

- 1** Het Cultuur Innovatiefonds Provincie Utrecht ondersteunt innovatieve ideeën om de culturele sector toekomstbestendig te maken. Dit fonds biedt financiering en coaching aan culturele en creatieve organisaties voor het onderzoeken en uitvoeren van deze ideeën, waarbij ze geleerde lessen delen met elkaar en de sector.
- 2** Kunstloc Brabant wil zo veel mogelijk Brabanders deel laten nemen aan kunst en cultuur, want dat inspireert en verrijkt je leven. Als kennis- en uitvoeringsorganisatie voor Noord-Brabant zetten zij zich in voor de culturele sector, onderwijs, provincie, gemeenten, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven. Kunstloc Brabant biedt expertise, netwerk en toegang tot financiële ondersteuning, waarmee zij de provincie helpt bij het uitvoeren en ontwikkelen van impactvol cultuurbeleid. Zodat cultuurbeleid bijdraagt aan een prettig woon-, leef- en werkklimaat binnen de provincie.

Wat kunt ú doen?

- Markeer niet alleen erfgoed maar ook cultuur-educatie, -participatie, inclusief amateurkunsten, én de creatieve sector als kerntaak van de provincie. Zo ontstaat een gebalanceerde taakverdeling tussen de verschillende overheden.
- Versterk de positie van de ondersteunende instellingen die provinciaal beleid koppelen aan organisaties op lokaal niveau, zoals **Kunst & Cultuur Groningen**, ter bevordering van cultuureducatie, -participatie, inclusief amateurkunsten. Of zoals de provinciale erfgoedhuizen.
- Betrek de culturele en creatieve sector bij programma's gericht op het verbinden van gemeenschappen, heb aandacht voor versterking van cultuur binnen én buiten de grote steden.
- Ontwikkel innovatiestimuleringsmaatregelen voor de culturele en creatieve sector en investeer in experiment en verbindingen. Leer van andere regio's in Nederland, zie bijvoorbeeld de **Stimuleringsmaatregel Cultuur: Ontwikkeling en Innovatie** van de Provincie Fryslân.

... als aantrekkelijke en weerbare regio

- Onderschrijf de **Fair Practice Code**, **Governance Code Cultuur** en **Code Diversiteit & Inclusie** en maak ze tot een vanzelfsprekend onderdeel van bedrijfsvoering in de culturele en creatieve sector.

Governance Code
Cultuur 2019

CODE
DIVERSITEIT &
INCLUSIE

De rol van de culturele en creatieve sector wordt inmiddels breed onderkend door Rijksoverheid, mede-overheden en adviesraden. Naast maatschappelijke impact is het economisch belang van de culturele en creatieve sector bovendien substantieel: zij draagt 25,5 miljard euro bij aan onze economie. Dat is 3,7% van ons bruto binnenlands product.

Tussen 2015 en 2018 was de creatieve sector – samen met ICT – de belangrijkste aanjager van onze economische groei en werkgelegenheid. De culturele en creatieve sector is goed voor 320.000 banen en 4,5% van onze totale werkgelegenheid.

Uw provincie ...

en brede
welvaart

Uit steeds meer hoeken van de samenleving klinkt – door de groeiende ongelijkheid en almaar toenemende druk op onze economische, ecologische en sociale systemen – de roep om een nieuw systeem en een nieuwe maatschappij. De focus verschuift van materiële welvaart naar brede welvaart. Elke provincie staat daarbij voor grote ruimtelijke opgaven, waaronder regionale krimp, stedelijke groei, verdozing van het landschap en complexe klimaat- en duurzaamheidsopgaven.

De culturele en creatieve sector kan de transitie naar brede welvaart versterken, bijdragen aan de ontwikkeling van een nieuw maatschappelijk model en grote en kleine maatschappelijke vraagstukken aanpakken. Stedelijke en ruimtelijke ontwerpers kunnen oplossingen ontwerpen voor de urgente transitie, zo luidt ook het appèl **Toekomst in beeld**, onderschreven door een brede gemeenschap van toekomstdenkers en -ontwerpers, waaronder het College van Rijksadviseurs. Om belangrijke kwesties rondom (geestelijke) gezondheid, vergroening, mobiliteit en weerbaarheid aan te pakken worden steeds vaker ontwerpers betrokken. Staatssecretaris Uslu stimuleert dit ook, zo schrijft zij in haar **Meerjarenbrief**.

Bijvoorbeeld

- 1 Stichting Kunst en Cultuur (K&C) biedt de creatieve sector in Drenthe en Groningen ondersteuning en advies. In haar projecten streeft ze met behulp van een voucherregeling naar meer verbinding tussen de creatieve industrie, design, onderwijs, ondernemers, maatschappelijke thema's en overheid.
- 2 Met de Open Oproep Wegen naar welzijn nodigt het Stimuleringsfonds ruimtelijk ontwerpers uit om met overheden, belanghebbenden en deskundigen te werken aan de mobiliteitsopgave in Nederland. Doel is om de ingrijpende mobiliteits transitie waar Nederland voor staat zo aan te pakken dat mobiliteit bijdraagt aan welzijn in brede zin. En dat deze transitie start met de mobiliteitsbehoeften van mensen, in plaats van mobiliteit alleen te zien als doel om van A naar B te komen.

Wat kunt ú doen?

- Zet de culturele en creatieve sector in bij de noodzakelijke (gedrags-)verandering in politiek en maatschappij, via de regiodeals, maar ook via andere regionale netwerken.
- Betrek de culturele en creatieve sector vanaf de start bij de aanpak van maatschappelijke vraagstukken. Om maatschappelijke problemen het hoofd te bieden en daarbij onze publieke waarden niet uit het oog te verliezen, is een gecombineerde aanpak noodzakelijk waarbij technologische en sociale innovatie worden gecombineerd. Zie voor inspiratie ook voorbeelden uit de **New Creative Deal**.
- Creëer door middel van een ontwerpende aanpak breed gedragen oplossingen van kleine en grote vraagstukken.
- Sluit aan bij **Nationaal Netwerk Brede Welvaart** (NNBW) en betrek de culturele en creatieve sector daarbij.

‘We hebben kunstenaars, ontwerpers en andere creatieve professionals nodig om complexe transitie aan te pakken. Zij hebben de instrumenten in handen om met de veranderingen om te gaan en kunnen nieuwe toekomst verkennen en verbeelden. Ontwerpend onderzoek helpt om tot oplossingen te komen, met betrokkenheid van burgers en met oog voor de Omgeving’ schrijft staatssecretaris Uslu (OCW) in haar Meerjarenbrief ‘De kracht van creativiteit’.

Uw provincie ...

en haar
taken

De Provincie heeft wettelijke verplichtingen in de domeinen van Erfgoed (Erfgoedwet en Omgevingswet), Bibliotheken (Wsob) en Media (Mediawet). Provincies zijn verantwoordelijk voor bovengemeentelijke coördinatie op regionaal niveau, zetten zich in voor de diversiteit en spreiding van culturele voorzieningen in de regio en zijn verantwoordelijk voor de financiering van provinciale collecties. Wat betreft cultuur en kunst specifiek is er (nog) geen wettelijke verplichting.

De provincie is een onmisbare schakel in de uitvoering van landelijk beleid. Het culturele bestel werkt alleen goed als alle overheden (landelijk, lokaal en regionaal) cultuurbeleid en acties op elkaar afstemmen. De provincie kan het stelsel versterken door een heldere en brede taakopvatting, lange beleidslijnen en door te investeren in innovatie en ontwikkeling. Ook het IPO pleit hiervoor in zijn **Position Paper**.

Uit **onderzoek van Berenschot** blijkt dat andere beleidsdomeinen de waarde van kunst en cultuur nog onvoldoende (h)erkennen. Terwijl het een duidelijke meerwaarde kan bieden bij gebiedsontwikkeling, recreatie en toerisme, en koppelingen naar het sociale domein. Ook hier kan de provincie een belangrijke rol spelen, door verbinding en samenwerking tussen deze beleidsdomeinen en de culturele en creatieve sector

... en haar taken

te coördineren, te faciliteren en te stimuleren. De culturele en creatieve sector vormt een samenhangend ecosysteem, dat – met goede sturing – innovatie in verwante sectoren aanjaagt. Voor een goed functionerend geheel is de Provincie met overzicht op de verschillende beleidsdomeinen dus onmisbaar.

Bijvoorbeeld

- 1 Heel veel kennis en innovatie ligt er al, maar kan bij opschaling veel meer bereiken. Op het niveau van de gemeenten is de **Nederlandse Vereniging van Sociale Innovatie** ontstaan om goede ideeën en innovaties meer aandacht te geven. De NVSI beperkt zich niet tot het ontwikkelen van innovaties, maar kijkt ook naar al bestaande vernieuwingen die voor diverse gemeenten ontzettend interessant zijn en verder doorontwikkeld kunnen worden. De NVSI biedt deze innovaties een 'huisje' om verder te groeien. Soortgelijke kennisdeling op provinciaal niveau zou ongetwijfeld meerwaarde kunnen bieden.

2 In het coalitieakkoord van Rutte IV staat dat de creatieve industrie wordt betrokken bij maatschappelijke uitdagingen. Om dit kracht bij te zetten heeft staatssecretaris Gunay Uslu het initiatief genomen om een programma te starten over ontwerpend onderzoek. Dit programma gaat onder de naam **Ontwerpende Aanpak** medio 2023 van start, met **CLICKNL** als penvoerder namens de creatieve industrie. Binnen het programma wordt samengewerkt door het ministerie van OCW, het Stimuleringsfonds, Regieorgaan SIA, de Federatie Creatieve Industrie en het Topteam Creatieve Industrie. Daarnaast worden onder meer de Sociaal Creatieve Raad en het College van Rijksadviseurs betrokken. Niet alleen ontwerpers maar ook opdrachtgevers, en dus ook vertegenwoordigers van provincies kunnen deelnemen aan de pilots, en op deze wijze hun verantwoordelijkheid in de keten pakken.

Wat ú kunt doen?

- Versterk de samenwerking tussen overheden, betrek de cultuurregio's hierbij en sluit aan bij regiodeals.
- Belangenbehartiging van het IPO op het gebied van cultuur en de creatieve sector is belangrijk. Ondersteun dit en zorg hierbij voor de nodige ambtelijke ondersteuning.
- Bevorder en match deelname aan lokale, inter-regionale, nationale en Europese programma's.
- Sluit waar mogelijk aan bij de ontwikkelingen op het gebied van culturele en creatieve vernieuwing in Europa, zoals de **New European Bauhaus** en de **Creative Industries Immersive Impact Coalition**.

Bronnnen

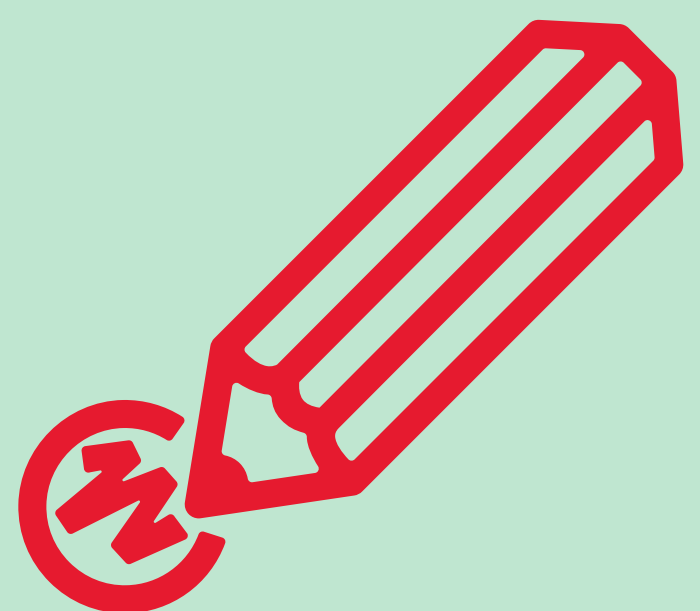
Bronnen

- **Brabant zet vol in op Brede Welvaart voor alle Brabanders**, Provincie Noord Brabant, 2022
- **Het Einde van de BV Nederland**, Kim Putters, 2022
- **Erfgoed als uitgangspunt**, Erfgoedpamflet voor de Provinciale Statenverkiezingen 2023 door Erfgoedplatform van Kunsten '92
- **De geest van samenwerking waart rond**, Berenschot, 2023
- **Meerjarenbrief: De kracht van creativiteit**, Ministerie OCW, 2022
- **New Creative Deal**, Kunsten '92 en Federatie Creatieve Industrie, 2021
- **Op weg naar herpositionering**, Berenschot, 2022
- **De polder moet op de schop vindt SER-voorzitter Kim Putters**: 'De plekken waar de traditionele macht wordt uitgeoefend zijn aan verandering toe', 2023

Bronnen

- Position Paper IPO Begroting Cultuur, 2022
 - Revitalisering van de amateurkunst, LKCA, 2021
 - Toekomst in Beeld, Appèl aan Minister Hugo de Jonge voor het bij elkaar brengen van de Toekomstdenkers, Kuiper Compagnons, 2023
 - Werken aan Transitie, TwynstraGudde, 2023
-

Ontwikkel een
duurzame visie op
de culturele én
creatieve sector.
Betrek deze sector ook
in uw provincie bij de
grote transities. En blijf
investeren in een
bloeiende culturele en
creatieve
infrastructuur!

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

Erfgoed als uitgangspunt

Dat is wat wij, meer dan 50 erfgoedorganisaties verenigd in de Federatie Instandhouding Monumenten en het Erfgoedplatform van Kunsten '92, aan u als bestuurder, politicus en beleidsmaker willen meegeven. De zorg voor ons erfgoed is een basistaak. De provincie heeft hierin een spilfunctie.

Als provincie staat u voor de taak vorm te geven aan de grote opgaven die Nederland kent. De transitie van ons land vraagt een regierol van de overheid. Erfgoed komt in al die opgaven naar voren. Het vormt vertrekpunt van ruimtelijk beleid, het staat voor de identiteit van uw provincie, het draagt bij aan de leefbaarheid voor ons als inwoners.

Nederland 'in verbouwing'

Althans dat is wat in de politiek regelmatig wordt gezegd. Als provincie bent u de spil in de uitwerking van alle verbouwingsopgaven, en draagt u bij aan de keuzes hoe die verbouwing wordt uitgevoerd. Bij al die opgaven is ons erfgoed cruciaal. Erfgoed is namelijk overal, en vormt een stabiele factor in onzekere tijden. Het geeft houvast bij planvorming, en maakt dat we ons blijven herkennen in en identificeren met een sterk veranderende maatschappij.

Een belangrijke uitvraag vanuit de Rijksoverheid zijn de startpakketten in het kader van de Novex. Behoud en versterking van erfgoed bij die nationale opgaven is één van de vragen waarop u als provincie een antwoord moet geven. En het programma Mooi Nederland pleit ervoor om ruimtelijke kwaliteit centraal te stellen bij de oplossingen voor onze maatschappelijke opgaven.

Op deze website vindt u alle uitdagingen waarbij erfgoed en de erfgoedsector kunnen bijdragen aan een oplossing. Het is nu aan u om verder inhoud en vorm te geven aan een sterk erfgoedbeleid!!

HET PROCES

DE KANSEN

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

WAT IS ERFGOED?

Onder erfgoed verstaan we niet alleen monumentale gebouwen, maar ook archieven en collecties, historische landschappen, tuinen, parken, begraafplaatsen, archeologische terreinen, mobiel en digitaal erfgoed en de verhalen en ander immaterieel erfgoed die we met elkaar doorgeven. Het is overal om ons heen. Iedereen beleeft ons erfgoed dagelijks op allerlei manieren: jong en oud, in musea, vanaf een terrasje in een historische binnenstad, fietsend over een eeuwenoude dijk, surfend vanachter je computer of tijdens een dorpsfeest.

Erfgoed is een cadeau uit het verleden dat waarde toevoegt aan ons dagelijks leven!

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

1 WONINGBOUW

De opgave is duidelijk: Nederland heeft snel behoefte aan meer duurzame en betaalbare woningen. Maar de strijd om de ruimte woedt voort. Dat leidt voortdurend tot discussie en vertraging. Bovendien is er op veel plaatsen behoefte aan uit- en inbreidingslocaties. Vaak liggen die op gevoelige plekken.

WAT KUNT U DOEN:

- Benut de bestaande gebouwenvoorraad voor woningen. Dat is duurzamer dan bouwen in het groen. Bovendien staan deze gebouwen al aan bestaande straten en zijn ze ingebed in het weefsel van uw stad of dorp. U hoeft daarvoor geen dure investeringen te doen in nieuwe infrastructuur en nutsvoorzieningen
- Stel voor dat doel een Kansenskaart op voor (deels) leegstaande monumenten, karakteristieke panden en religieus erfgoed in dorpen, steden en in het buitengebied, en inventariseer welke nieuwe functies mogelijk zijn, uiteraard met respect voor de historische waarden van deze gebouwen.
- Breng vooraf de cultuurhistorische waarden van de beoogde uit- en inbreidingslocaties in beeld. Dat maakt de discussie met belanghebbenden makkelijker, en voorkomt vertraging achteraf. Een goede cultuurhistorische analyse biedt bovendien input voor een duurzaam gedragen ontwerp

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo DRU Industriepark](#)
- [College van Rijksadviseurs – Agenda: de 22e eeuw begint nu](#)
- [Atlas voor Gemeenten 2015: Thema Erfgoed](#) (niet meer leverbaar!)
- [Publicatie Platform 31: Cultureel erfgoed op waarde geschat](#)
- [Toekomst religieus Erfgoed en toolkit Kerkenvisies](#)
- [Kansenskaart Kerken Achterhoek](#)
- [Cultuurhistorische kansenskaart Arnhem](#)
- [Loods Herbestemming Monumenten](#)
- [Wonen boven winkels Deventer](#)
- Platform [Herbestemming.nl](#) met meer dan 200 herbestemmingsprojecten en zeven kennisdossiers, zie als voorbeeld: Pakhuis het Bassein in Wormer getransformeerd tot levensloopbestendige appartementencomplex.
- [Van school naar woongroep](#) vanuit Gelders Monumentenfonds
- [Voorbeeldproject wonen in industrieel erfgoed](#)
- [Hoe integreer je immaterieel erfgoed in omgevingsbeleid?](#)
- [Regionaal Restauratiefonds](#) en [Cultuurfonds voor Monumenten](#) (video met gedeputeerde Overijssel Roy de Witte)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

2 ENERGIETRANSITIE

Stijgende energieprijzen versnellen de noodzaak van de ingezette energietransitie. Als provincie heeft u bijgedragen aan de RES: de Regionale Energie Strategie. Opwekken en besparen zijn sleutelwoorden.

OPWEKKEN

Bij het opwekken is de grote uitdaging om zonneparken en windturbines daar te plaatsen waar het landschap dat verdraagt. Verschillende landschappen hebben verschillende ruimtelijke karakteristieken: van kleinschalig tot grootschalig, gesloten tot open, uniform tot gevarieerd en met verschillende regelmaat en mate van reliëf en historische gelaagdheid.

BESPAREN

Bij besparing zien we dat eigenaren van oude, monumentale gebouwen voor moeilijke keuzes staan en een steuntje in de rug verdienen door goed advies en begeleiding bij subsidieaanvragen. Van verduurzaming van erfgoed gaat echter een enorme voorbeeldwerking uit. Als het in een monument kan, dan kan het overal!

WAT KUNT U DOEN:

Wat betreft opwekken

- Het begrijpen van deze ruimtelijke karakteristieken is het vertrekpunt voor een bewuste omgang met het landschap op het moment dat er energiemaatregelen worden ingepast. U bent hierin aan zet!
- Gebruik de LED-methode (Landschap En Duurzame energie) die de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft ontwikkeld. Dit instrument brengt de ruimtelijke karakteristieken (kenmerken) van verschillende landschapstypen samen op het niveau van de RES.

Wat betreft besparen

- Ondersteun de verduurzaming van monumenten met stimulerende regelgeving. En kijk hoe collectief kan worden bijgedragen aan opwekking én behoud van erfgoed en ruimtelijke kwaliteit

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo RCE](#): Het landschap en energiemaatregelen
- [De 17 Global Goals van de VN](#)
- [LED-methode van de RCE](#): Gevat in 2 posters: een [poster waarin veertien landschapstypen en ruimtelijke karakteristieken](#) daarvan in beeld zijn gebracht, en een [poster waarop te zien is hoe energiemaatregelen zich verhouden tot de ruimtelijke karakteristieken van het landschap](#).
- [Routekaart verduurzaming Monumenten](#)
- [Verduurzamen hoe doe je dat?](#)
- [Tips voor monumenten-eigenaren](#)
- [Immaterieel erfgoed als hefboom voor duurzaamheid](#)
- [De Hortus als radiator voor de Hermitage](#): monumenten delen WKO-opslag
- [Cultuurfonds voor monumenten](#)
- [Regionaal Restauratiefonds](#)
- [Groene Menukaart' voor typische monumenten zoals grachtenhuizen of Groene Menukaart Staphorst](#)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

3 LANDBOUWTRANSITIE

De Nederlandse intensieve landbouweconomie trekt een zware wissel op onze leefomgeving. We komen in de knel met stikstofbeleid. De landbouwsector staat voor een grote opgave. Een duurzame economische ontwikkeling vraagt om herijking van onze footprint en de manier waarop we met de natuur en dieren omgaan.

Hervorming naar een ander landbouwsysteem biedt grote kansen voor natuur, recreatie en toerisme. Erfgoed en andere doelen gaan hierin goed samen op. Doordat mensen meer gaan thuiswerken wordt het platteland een interessanter woongebied. Transformatie van historisch waardevolle agrarische complexen is een belangrijke pijler van deze transitie.

WAT KUNT U DOEN:

- Benut daarom dit agrarische erfgoed. Breng de ontwikkelkansen in kaart door het opstellen van een boerderijenvisie.
- Stel samen met uw inwoners Landschapsbiografieën op. U krijgt daarmee inzicht in de ontstaansgeschiedenis van het landschap en vindt van daaruit aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen. Investeer in de zichtbaarheid en beleefbaarheid van waardevolle cultuurlandschappen.

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo Fryslan Greppelland](#)
- [De toekomst van Nederland, door Floris Alkemade](#)
- [Oproep van Floris Alkemade, voormalig Rijksbouwmeester, voor een 'New Deal' – een nieuwe verhouding tussen stad en platteland tussen burgers en boeren](#)
- [Manifest Gebruik de boerderij!](#)
- [Ijsselhoeve De Nijenstein](#): boerderij, moestuin, boomgaard, natuurgebied en ontmoetingsplek
- Landschaps-inclusief landbouwproject: [Rotterdam de boer op](#)
- [Circulair landgoed Hackfort](#)
- Duurzaam voedsel produceren: Herenboeren [Willemshoeve in Soest](#)
- Verslag van de opening van het programma [Boerderij in beweging](#)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

4 KLIMAATADAPTATIE

Klimaatverandering zorgt in een versneld tempo voor een nieuwe werkelijkheid, ook voor ons erfgoed. Gebouwde, archeologische en groene monumenten zijn kwetsbaar voor overstromingen en langdurige droogte. Bodemdaling leidt tot funderingsproblematiek. Het aanpakken van klimaatverandering en energietransitie is van levensbelang voor het voortbestaan van ons waardevolle erfgoed.

Erfgoed en cultuurhistorie geven ook handvatten om de verstoorde balans met de natuurlijke omgeving te herstellen. Een beter begrip van historisch stads-, bodem-, water- en landschapsbeheer biedt een nieuwe basis voor maatregelen en oplossingen om ruimtelijke ontwikkelingen slimmer en passender tot stand te brengen.

WAT KUNT U DOEN:

- Als provincie kunt u hierin het voortouw nemen, bijvoorbeeld door het laten opstellen van "stad- of gebiedsgeneses" waarin bodem, ondergrond, water en gebouwde omgeving (erfgoed) integraal worden geanalyseerd.

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo: Zitterd Climate Proof](#)
- [Erfgoed Deal-project Brabantse Watermolenlandschappen](#)
- [Polder Blokhoven bij de Lek](#)
- [Herinrichting Malieblad in Utrecht als park, met steun van Erfgoedparels](#)
- [Stadsgenese en gebiedsgenese](#)
- [Kasteel van Wouw](#) in Roosendaal: retentievijver c.q. waterberging

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

Nederland slibt dicht. De verdozing slaat toe. Als provincie heeft u een sleutelrol als het gaat om de balans tussen bedrijvigheid en leefbaarheid, waarbij bereikbaarheid en mobiliteit belangrijke thema's zijn. We beleven ons landschap grotendeels vanaf de weg. Met aandacht voor de kwaliteit van de omgeving versterkt u landschap en identiteit. Dat vraagt om een brede visie op ruimtelijke kwaliteit. Ook op het gebied van verkeersveiligheid speelt de provincie een rol. En daarbij wordt het erfgoedbelang soms nog vergeten.

WAT KUNT U DOEN:

- Gebruik als provinciale wegbeheerder erfgoed om hoogwaardige en streekeigen beplantingsontwerpen (laan beplanting) aan te leggen. Hiermee sluiten wegen aan bij bestaande landschapsstructuren.
- U heeft als provincie zicht op historische laanstructuren en wegen. Soms zijn die meer dan honderden jaren oud. Snelheidsverlaging is een alternatief voor het kappen van bomen. Maar ook zand-, kassei-, water- en spoorwegen dragen bij aan de zichtbaarheid van een eeuwenoude geschiedenis. Ontwikkel beleid om ook die karakteristieke waarden in uw provincie te behouden en te versterken.

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo: historische 'hobbel-debobbeltweg' hersteld](#)
- [Bomenlanen. Over de onlosmakelijke relatie tussen bomen en wegen](#)
- [Erfgoedlijnen Zuid-Holland: trekvaarten](#)
- [Historisch onthaasten in het Groene Hart: trekvaart op de Hollandse IJssel](#)
- [Handleiding Brabantse zandpaden](#)
- [Breng cultuurhistorische waarden van historische wegen in kaart](#)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

6 LEEFBAARHEID

Brede welvaart is een zwaarwegend uitgangspunt voor beleid. Cultureel erfgoed is één van de pijlers voor een veilige en gezonde sociale en fysieke leefomgeving. Erfgoed vormt daarbij mede het uitgangspunt voor alle nieuwe (provinciale) ontwikkelingen. Mensen waarderen erfgoed in hoge mate. Of het nu gaat om archeologie, tradities, monumenten, musea of landschappen: erfgoed bepaalt de identiteit van uw provincie. Burgers en inwoners zijn dan ook vaak trots en betrokken, of het nu gaat om het meedenken over nieuw beleid of een recreatief bezoek aan een bijzondere stad of streek.

WAT KUNT U DOEN:

- Laat dat doorklinken bij nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld in 'placemaking'. Een plek in de openbare ruimte waar mensen zich prettig voelen, die goed functioneert en echt wordt gebruikt ontstaat als mensen hierover kunnen meedenken en mee ontwerpen. Zo kunnen nieuwe groepen deze plekken ontdekken en kunnen er nieuwe functies ontstaan.
- Werk volgens het gedachtegoed van Verdrag van Faro: dit Europese gedachtegoed stelt de mens en de samenleving centraal en hun relatie met erfgoed. Zorg dat iedereen die dat wil, toegang heeft tot erfgoed en ook kan meebepalen wat erfgoed is en hoe ermee wordt omgegaan.
- Koester de enorme onbezoldigde inzet door vrijwilligers, in onder meer de archeologie, het monumentenbeheer, de archieven en de musea. Erfgoedvrijwilligers zijn onmisbaar!
- Betrek bovendien uw inwoners bij beslissingen over productie en consumptie. Ondersteun gemeenschappen die ervaring hebben in het opzetten van een duurzamere economie met korte ketens, ambachtelijke productie en het opleiden van specialistische vakmensen.
- Zet uw provinciale depot voor archeologische bodemvondsten in om publiek en inwoners hierbij te betrekken: richt het depot bijvoorbeeld in als provinciaal of regionaal archeologisch informatiecentrum.

TOELICHTING, VOORBEELDEN EN INSTRUMENTEN

Voorbeelden en instrumenten:

- [Inspiratievideo](#) Herbestemming Bemmelse kerk
- [Project wonen, zorg en ontmoeten](#): jongeren met beperking weer verbonden met de maatschappij in herbestemd provinciaal monument
- [Monitor Brede Welvaart](#)
- [Voorbeeld Erfgoed Sterren](#)
- [Project 'Wijzer met IJzer'](#)
- [Immaterieel erfgoed als toeristische bestemming](#)
- [Stichting IJzerhart Rotterdam](#)
- [Erfgoedvrijwilliger.nl](#)
- [Uitvoeringsagenda](#)
- [Erfgoedparticipatie Faro](#)
- [De Participatieladder](#)
- Deponeren en registreren in [provinciale depots](#)
- [Erfgoed Gezocht](#)
- [Nationale Archeologiedagen](#)
- [Archeohotspots](#)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

HET PROCES

Zorg voor een goed proces

Nu u de inhoud op orde heeft, volgt het proces. Een goed proces vormt de basis voor succesvolle besluiten. Dat geldt niet alleen op erfgoedgebied. Deze vijf stappen zijn essentieel bij iedere nieuwe opgave of ontwikkeling die wordt opgepakt.

1. VORM EEN VISIE

Alles start met uw visie. Speelt erfgoed daarin een rol? Zonder kennis van wat er is, wordt het lastig discussiëren, participeren en ontwikkelen. Bedenk vooraf welke waarden er zijn. Benut waardenkaarten, maak gebiedsbiografieën en werk samen met provinciale steunpunten, gemeenten of de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als u zelf de kennis hierover ontbeert.

2. PAK DE REGIEROL

Neem als provincie de regierol. Vaak krijgt u die al vanuit grote landelijke opgaven. Maar ook regionaal is er de roep om regie. Zo voorkomen we versnippering, zoals aantasting van cultuurlandschap en keuzes die niet uitstijgen boven het lokale belang. Onderken het belang van goed interbestuurlijk toezicht (IBT) op erfgoed en handel hiernaar.

3. BETREK DE BURGER

Burgers staan aan de basis voor draagvlak, maar zijn ook een belangrijke factor als het gaat om de inbreng van kennis en kunde. Benut hun expertise, maar luister ook echt. Participeren is een werkwoord, en vraagt om een tweezijdig gesprek.

4. WERK AAN EEN ZORGVULDIG ONTWERP

Snelheid lijkt vaak op één te staan, maar duurzaamheid staat altijd voorop. Een goed ontwerp is langer houdbaar, draagt bij aan de kwaliteit van onze fysieke leefomgeving. Zet in op deskundigheid, en benut erfgoed als inspiratiebron!!

5. ZONDER MIDDELEN GEEN SLAGKRACHT

Erfgoedzorg is een basiszorg voor de lange termijn. Als provincie verdeelt u rijks gelden richting eigenaren van monumenten. Maar er is meer. Voor transitie- en herbestemmingsopgaven kan uw inzet als provincie het verschil maken. Stimuleer en investeer in erfgoed als identiteit van de regio, de stad en het platteland. Sluit waar mogelijk aan bij een [fonds](#) dat het Nationaal Restauratiefonds reeds in uw provincie beheert.

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

DE KANSEN

Erfgoed biedt volop kansen. Vaak zijn dat ook de projecten waar burgers en bestuurders het meest trots op zijn. Of het nu gaat om de herbestemming van een bijzonder kerkgebouw of een inspiratieve nieuwe woonwijk: kwaliteit van ontwerp levert echte duurzaamheid. Als provincie bent u aan zet: zet u alleen in op verhalen of draagt u echt bij aan investeringen in erfgoed in de fysieke leefomgeving? Zet u in op een leefbaar platteland door de inzet van erfgoed en identiteit? Versterkt u het cultuurlandschap door een nieuwe visie op wonen, bereikbaarheid en klimaatadaptatie? Pak nu de regierol op! Met erfgoed maakt u het verschil.

Benieuwd op welke manier erfgoed mensen gelukkig maakt? Klik [HIER!](#)

1 WONINGBOUW

2 ENERGIETRANSITIE

3 LANDBOUWTRANSITIE

4 KLIMAATADAPTATIE

5 BEREIKBAARHEID EN MOBILITEIT

6 LEEFBAARHEID

ERFGOED ALS UITGANGSPUNT

Provinciale Statenverkiezingen 2023

BENUT SAMEN MET DEZE ERFGOEDORGANISATIES DE KANSEN DIE ERFGOED BIEDT:

FEDERATIE INSTANDHOUDING MONUMENTEN

Artis (Natura Artis Magistra) | BOEi | CIO K | Evangelische Broedergemeente Zeist | Stichting ERM | Landelijke Vereniging Behoud Historisch Bedrijfsvaartuig | Erfgoedvereniging Bond Heemschut | Landelijk Hofjesberaad | Landelijke Federatie het Behouden Huis | Liniebreed Ondernemen | Nationale Monumenten Organisatie (NMo) | Nederlandse Kastelenstichting | Nederlandse Tuinenstichting | Staatsbosbeheer | Alde Fryske Tsjerken | Stichting Behoud Kerkelijke Gebouwen in Noord-Nederland (SBKG Noord-NL) | Stichting Kastelen, Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Klinkend Erfgoed Nederland (SKEN) | het Drentse Landschap | Geldersch Landschap en Kasteelen (GLK) | het Groninger Landschap | het Limburgs Landschap | Utrechts Monumentenfonds | het Utrechts Landschap | Stichting Menno van Coehoorn | Mobiele Collectie Nederland | Monumenten van de Maatschappij van Weldadigheid | Stichting Monumenten Bezit (SMB) | Oude Gelderse Kerken | Stichting Oude Groninger Kerken | Oude Hollandse Kerken | Vakgroep Restauratie | De Hollandsche Molen | Hendrick de Keyser | Monumentenwacht NL | Natuurmonumenten | Vereniging van Beheerders van Monumentale Kerkgebouwen in Nederland (VBMK) | Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de PKN (VKB).

Kunsten'92

ERFGOEDPLATFORM VAN KUNSTEN'92

BOEi | DEN | DutchCulture | Erfgoedvereniging Heemschut | Erfgoedstem | Europa Nostra | Federatie Grote Monumentengemeenten | Federatie Instandhouding Monumenten | Federatie Ruimtelijke Kwaliteit | Fonds Cultuurparticipatie | KIEN Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland | KVAN/BRAIN Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland | LCM Landelijk Contact van Museumconsulenten | LKCA Cultuureducatie en Amateurkunst | Nederland Monumentenland | Mondriaan Fonds | Museumvereniging | Nationale Monumentenorganisatie | Nationaal Restauratiefonds | Nederland Monumentenland | Netwerk Steunpunten Cultureel Erfgoed | OPEN Overleg Provinciale Erfgoedinstellingen Nederland | Prins Bernhard Cultuurfonds | Restauratoren Nederland | Stichting Kastelen, historische Buitenplaatsen en Landgoederen | Stichting Liniebreed Ondernemen | Stichting Reuvs | Stichting Nationale Archeologiedagen | Vereniging de Hollandsche Molen | VOIA Vereniging Ondernemers in Archeologie | Werelderfgoed Unesco

FEBRUARI 2023

